

АКТУАЛЬНІСТЬ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ПОНЯТТЯМ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Барбашова Ірина Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-7410-4115

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки

Бердянський державний педагогічний університет

Україна

Об'єктивні чинники, що постали перед сферою освіти в Україні під час російського воєнного вторгнення та постануть у період її післявоєнного відродження, посилюють актуальність підготовки майбутніх учителів початкової школи до розв'язання проблеми організації полікультурної освіти. Визначальним аспектом цієї проблеми є ознайомлення магістрантів із сутністю поняття культурної ідентичності особистості. У Бердянському державному педагогічному університеті розв'язання цього завдання передбачено здійснювати засобами навчального курсу «Основи едукології» на матеріалі теми «Культурологічні аспекти розвитку сфери освіти» [3; 4].

Аргументувати важливість розуміння культурної ідентичності логічно, на нашу думку, кількома умовиводами. По-перше, людина вижила й посіла високий щабель у життєвій ієрархії завдяки соціальності та здатності до спільних дій; в еволюційному процесі з'явилася необхідність об'єднуватись із собі подібними, пошук яких відбувався саме шляхом установаження ідентичності – тотожності себе з іншими. По-друге, установаження ідентичності природно ускладнювалося: крім статусу в соціумі, місця у влади та суспільному поділі праці на передній план стала виступати участь у культурному виробництві, споживанні, дозвіллі. По-третє, внутрішній контент культури створює її ціннісна система: без прийнятих норм буття культури стає неможливим. Наголошуємо на тому, що фундамент культурної ідентичності закладають саме інтеріоризовані особою норми та цінності, розуміння нею належності до певних спільнот і опанування

групових норм як особистих. На ґрунті цих умовиводів підводимо студентів до визначення культурної ідентичності як а) ототожнення себе з певною культурною традицією або культурною групою; б) прийняття відповідних культурних норм, цінностей, зразків поведінки, мови, культурної спадщини, історії, традицій, вірувань; в) усвідомлення власного «Я» в конкретному культурному просторі [3, с. 136].

Наступним кроком вважаємо за доречне ознайомити слухачів зі структурою культурної ідентичності. Вона є складною та містить кілька ідентичностей – національну, соціальну, субкультурну, гендерну, расову, релігійну тощо. Спрямовуємо здобувачів освіти на те, що культурну ідентичність не можна вважати остаточно завершеною, адже вона є історично й соціально динамічним процесом, її конструюють особистість, соціум і сама культура.

Повідомляємо, що культурі постмодерна властиві такі ознаки: взаємодія культур і становлення на цій основі транснаціональної культури; оформлення нової культурної спільності – людства; відкидання культурних традицій попереднього етапу – модерну; відсутність єдиної культурознавчої теорії та розуміння доцільності використовувати всю теоретичну спадщину для нового синтезу; рівноправність різних стилів мислення, різних культур незалежно від їхньої довершеності, різних уподобань, смаків, стилів і стандартів життя; плюралізм естетичних стереотипів, заперечення поділу культури на щаблі високої та низької.

Слід додати інформацію про те, що для постмодерна характерна оцінка культурної ідентифікації особистості як «незавершеного проєкту», а не як цілком сформованої властивості. Доводити це варто такими аргументами: неперервним змінням соціуму, збільшенням тривалості людського життя, можливістю фізично, соціально й ментально оновлювати себе.

Далі варто зосередити студентів на системі культурних пріоритетів постмодерну, компонентами якої є гуманізація та гуманітаризація всіх сфер життєдіяльності, стурбованість якістю життя, прагнення досягти успіху в соціальному контексті, захист приватного життя, право на невтручання

суспільства в справі конкретної людини, право на щастя, нетерпимість до приниження гідності [3, с. 137].

Пояснюємо студентам, що постмодерн активізував потужні інтеграційні процеси, що вони націлені на взаємодію культур. Однак зараз є наявною й протилежна тенденція – збереження культурних відмінностей національних спільнот. Цілком доведено, що світова інтеграція не в змозі заперечити градацію національних культур, адже вони формувалися в окремих країнах впродовж століть. Вхідження України у цивілізаційний простір не спростовує української самобутності, а відбувається шляхом інтеграції етнічних і загальнолюдських цінностей.

Важливо, на нашу думку, ознайомити магістрантів з тими викликами, які актуалізують нині становлення української культурної ідентичності. Це, по-перше, явище дихотомії – намагання зберегти в національній свідомості елементи радянських цінностей і водночас сформувати ліберально-демократичні цінності життєдіяльності; по-друге, військова російська агресія, окупація й анексія територій, сепаратизм, а відтак – необхідність захищати інтереси нації; по-третє, застосування дещо застарілих вихованих впливів на здобувачів різних освітніх рівнів – здебільше масова робота, авторитарний стиль спілкування, переважання традицій та нехтування сучасними культурними досягненнями тощо. Підводимо майбутніх фахівців до ще одного висновку: формування національно-культурної ідентичності має за мету усвідомлення спільної долі всіх членів нації незалежно від їхнього етнічного походження [3, с. 138].

Окремий змістовий блок інформації присвячуємо аналізу думок науковців щодо ціннісних орієнтирів у формуванні культурної ідентичності на національному рівні. Це ідеї про: державну незалежність України та готовність захищати Батьківщину; підтримку дій владних структур у відстоюванні незалежності України; готовність допомагати народам, які ведуть боротьбу за національну свободу; пошану до Конституції України, державних і національних символів; намагання побудувати справедливий державний лад в Українській державі; європейські ідеали свободи та справедливості, принципи правової

держави та народовладдя; недоторканість прав і свобод людини; почуття національної гідності, національну самосвідомість, менталітет, історичну пам'ять, протидію антиукраїнській ідеології; сприяння розвитку духовного життя українського народу, усвідомлення громадянами місця країни у світі, її цивілізаційної приналежності; дбайливе ставлення до національних багатств і природи тощо [3, с. 138–139].

Як підсумок визначаємо таке: більшість українців вважають себе патріотами та пишаються своєю країною, а рівень прихильності до своєї держави зростає в умовах революційної консолідації. Зараз не національність людини має вирішального значення для самовизначення: головне, як вона ставиться до суверенітету країни, чи вважає своєю систему українських цінностей [3, с. 139].

Така логіка ознайомлення майбутніх учителів школи першого ступеня з явищем культурної ідентичності складе достатньо міцне підґрунтя для усвідомлення ними сутності інших понять, зокрема полікультурної освіти, полікультурного освітнього середовища, полікультурної компетентності учнів. Відзначимо, що методика викладання теми «Культурологічні аспекти розвитку сфери освіти» є суголосною з методикою викладання інших тем курсу «Основи едукології», що відображено в низці авторських публікацій [1; 2; 5].

Список використаних джерел:

1. Барбашова І. А. Змістові аспекти ознайомлення майбутніх учителів з феноменом парадигмальності освіти. (2024). *Quality management in education and industry: experience, problems and prospects* : Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference (Florence, Italy, March 18–20, 2024), 202–207. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/2399> (дата звернення: 20.05.2024).
2. Барбашова І. А. Ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з едукологією як наукою. (2023). *Discussions for the improvement of science* : Abstracts of II International Scientific and Practical Conference (Berlin, Germany,

January 16–18, 2023), 171–174. URL:
<https://dspace.bdpi.org.ua/handle/123456789/594> (дата звернення: 20.05.2024).

3. Барбашова І. (2022). *Основи едукології*. Мелітополь : Видавничий дім Мелітопольської міської друкарні. URL:
<https://dspace.bdpi.org.ua/handle/123456789/487> (дата звернення: 20.05.2024).
4. Барбашова І. А. (2023). *Основи едукології* : силабус навчальної дисципліни на 2023–2024 навчальний рік. Запоріжжя : БДПУ. URL:
<https://dspace.bdpi.org.ua/handle/123456789/2543> (дата звернення: 20.05.2024).
5. Барбашова І. А. (2024). Про засвоєння майбутніми вчителями сутності суб'єкт-суб'єктної та міжпоколінної взаємодії в освіті. *Questions regarding the problems of higher education* : Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference (Bordeaux, France. March 04–06, 2024), 253–258. URL:
<https://dspace.bdpi.org.ua/handle/123456789/2322> (дата звернення: 20.05.2024).